

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 36.

У НОВОМ САДУ 4. СЕПТЕМБРА 1886.

ГОД. II.

НА ТИЧАРУ.

На тичарском равном пољу, где протиче хладна Дрина,
Са лиснатом својом круном храст се диже од старина.

Њега муња не удара, нит сикира оштра сече,
Пастир под њим хлад ужива, чекајући благо вече.

Он је ник'о поврх гроба удовице неке младе,
Што је силни јаничари исекоше у комаде.

Међ жбунастим гранчицама, под копреном њина хлада,
Мала једна тица живи од старина, од вајкада.

Она пева целе ноћи, она пева целог дана,
Не плаши се од кобаца, нити бежи од сељана.

О тој лепој малој тици причају се чудне бајке:
То је душа мале шћери над гробницом миле мајке.

Београд.

Венуло је мало дете, што му земља мајку крије,
Нестало га једног дана и никада дошло није . . .

Куд се дело? Шта је с њиме? Нико није знати мог'о,
И од овог тужног дана протекло је врло много —

На тичарском равном пољу, где протиче хладна Дрина,
Са лиснатом својом круном храст се диже од старина.

Њега муња не удара, нит сикира оштра сече,
Под њим сам се одмарао у спокојно, мајско вече —

Срце ми је узимала горка срџба, тешка сета,
И у души презир'о сам насилнике целог света.

А жалостив, јасан цвркул хорио се са висина,
И пред-а-мном шумила је валовита, хучна Дрина.

Војислав.

ПОД ОБРАЗИНОМ.

ПРИПОВЕТКА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

 од госпође Ђурићке, Мишине пунице, било се сутра дан искупило лепо друштво. Стара домаћица је редовала у кухињи, а млада — Мишина жена — дочекивала је и забављала госте.

Већ су готово сви гости подолазили, дигше се и од вечере, а Радивоја никако. Једва се једном и он указа на вратих.

»Та где си, човече, ако Бога знаш,« рече Миша и стиште му пријатељски руку, »мислили смо, да нећеш ни доћи.«

»Но ти онда баш немаш најлепша појма о мојој заданој речи.«

Таман му се Миша хтеде извинити, али га од тога задржа жена му, која им је у тај мах пришла.

»Но, Софија« рече јој Миша, »ево једва једном дође време, да ти прикажем мог пријатеља Радивоја, о коме сам ти толико говорио.«

»Ја се врло радујем, што сам вас познала,« прихвати Софија, пошто је Радивој пољубио у руку, »јер доиста нема дана, да вас мој муж не спомене.«

»Е па сад кад се знате, могу ја другим гостима,« рече Миша и остави их саме.

»Ако је по вољи, појимо и ми за Мишом,« рече Софија, пошто се Миша удалио. Радивој јој понуди руку, и они се упуте осталом друштву. Дошав до салона, на прагу мало застану.

»Дозволите ми,« поче Радивој, »да прво овако из прикрајка разгледам, ко је све ту.«

»Мени се чини, да ви у овом друштву нећете наићи на лице, које би вам било непознато, јер ви сте већ више од две године овде.«

Радивојев поглед на мах пређе летимце преко тог веселог света, што се ту по салону комешао.

»Погодили сте, али само са малим изузетком, са малим, велим, јер ону малу плавушу, што се сад диже од гласовира, данас видим први пут.«

»Та јели могуће?«

»Као што рекох.«

»То је кћи Стајића, бележника из Д. а гошћа је моје пријатељице Зорићке. О, то је врло мило девојче. Име јој је Лепосава. Је ли те, да јој то име сасвим доликује?«

»У најпотпунијем смислу.«

»Па приђимо њој, да вас прикажем. Ја сам уверена, да ћете се с њоме пријатно забављати.«

И за неколико тренутака Радивој и Лепосава се увелико разговарали.

»И ви, госпођице, доиста мислите, да се без игре не може у друштву пријатно провести?« говорио је Радивој између осталог.

»Нећу баш тако далеко да идем, да тврдим, да се не може пријатно провести, али да је, кадгод је веће друштво, пријатније и за госте и за домаћицу, кад се игра, то стоји.«

»Хоћете тиме можда да кажете, да се на тај начин гостима најлакше прекрати време, а домаћица се ослободи муке, да размишља, шта ће са гостима, кад прође ово или оно забављање?«

»Искрено да признам, тако је.«

»Признајете ли ви све тако искрено?« задирикао је Радивој.

»Доникле,« одговори му она смешећи се.

»А, то већ не ваља. Права искреност не иде доникле, она мора бити свугде, у свакој прилици.«

»Та ви, господине, баш као да сте наумили да ме кушате. Па изволите само питати, вама ћу на свако питање радо одговорити, и то истину.«

»Доиста? Мене то ваше поверење толико изненађује, да готово не умам да га растумачим,« рече Радивој и погледа на њу изненађено.

»Па то је сасвим проста ствар,« одговори она детињасто, »пре свега ја у опште немам никаквих тајни, а све кад бих и имала, ви ме о њима не би могли ништа питати; та нас

смо се двоје сад тек први пут видели. Увиђате ли дакле, да ја од вас не треба да стрешим?«

»Немојте се баш тако куражити,« упаде јој у реч Радивој, који је од ње нешто друго очекивао, »можда би мени, — само кад бих хтео — испало за руком, да вас са нечим изненадим.«

Њене велике плаве очи стадоше за часак на Радивоју и њему се учини, као да она на мах престаде дисати.

»Да, да, лепа моја госпођице, има међу нама људима мађијских погађача,« шану јој на ухо, али кад виде, да она лако задрхта, беше му је готово жао, с тога дода сасвим благим тоном: »али има међу тим погађачима и таквих, који никоме нису опасни.«

»Какви погађачи?« рече она усиљеним смеђењем, а глас јој мало задрхта. »У те погађаче верујем ја баш толико, колико и ви сами. Махнимо се тога, али, али«, дода нагло, онако сасвим детињски: »јел' те да ви ништа не знате?«

Радивоју се готово ражалило на те њене речи, које су очевидно из неког страха поникле, с тога је узе за руку, погледа јој поверљиво у очи, па рече благим гласом. »Умирите се, драга госпођице, све је била само шала, ја доиста ништа не знам.«

Преко њеног умиљатог лика пређе нека ведрина, а очи јој добише потпуно миран израз; изгледала је као да јој је души нешто одлануло. Али мора да је осетила, да је у тај мах облила румен, јер се сагла и почела хотимице расплетати једну од својих злаћано-плавих вртица.

»Ви сад без сумње мислите о томе, како сам ја безгранично детињаста,« рече стидљиво, не дижући главе, »знам ја то и сама. То је једна од мојих главнијих мана. И видите, ја бих хтела, да сам друкчија, али све је бадава, не, то не иде, не иде. Кадгод наиђе такав случај, ја се редовно кајем и увек предузнем себи, да ми то буде последње, али на жалост, много је било досад таквих »последњих« случајева.«

»О, немате право, што тако говорите. Дао би бог, да увек такви останете. И нехотице ми је, видите, пао у овај мах на ум свршетак једне Хајнеове песме, а тај гласи:

Mir ist, als ob ich die Hände
Auf's Haupt dir legen sollt',
Betend, dass Gott dich erhalte
So rein und schön und hold!

То сам, видите, мислио у овај пар, а нисам вас осуђивао.«

»А, и ви радо наводите Хајнеа, и мени је видите, после наших песника он најмилији.«

»То је лепо, што тако говорите; сваком своје треба да је најмилије. А који су вам од наших песника познати?«

»О, готово сви, а Змаја, Бранка и Лазу Костића знам готово на памет,« рече она одушевљено. »Немојте се томе чудити,« дода, пошто је приметила, да је Радивој зачуђено гледа, »ко има такву матер као што је моја, неће заборавити на своје, па ма колико проводио у туђини. Али реците ми истину, ето ја вам дајем неограничена права на то, јел' те да сам детињаста?«

»Дајете ми права, да кажем истину? Добро, ја ћу тим правом да се користим, и ево вам кажем, да бих пожелело сестру, која би била слична вама.«

»О, само то немојте желити.«

»Због чега?«

»Јер би се тој вашој сестри непрестано говорило: докле ћеш бити тако детињаста? Па то би јој додијало, особито онда, ако не би била кадра, да ту ману на себи угуши.«

»Око тог посла немојте полагати труда ни колико црно испод нокта, и верујте ми, нећете се никад кајати. Али збиља, ја сам вас задржао од игре. У разговору време брзо пролази.«

»Хоћете ли ви да играте?«

»Ја? Боже сачувај. Ја врло ретко играм.«

»Е, онда ћемо обоје остати овде где смо. Ни ја нећу данас да играм.«

»А, то би била штета. Видите, како нас играчи погледају. Без сумње мисле, да сам вас ја за ову четворку изабрао. Па не могу да дочекају, да се дигнемо. Како би било, да им прокрчим пут, т. ј. да им се уклоним.« И он се диже да пође.

»Не. Немојте, молим вас, ја баш нећу данас да играм. Хтела бих с вама данас о нечем да говорим.«

»Ако ми дозволите, да опет крај вас седнем, учинићете ми тим велику радост.« И док се како играчи, којима је она делила кошаре, тако и остали гости чудили, што она, која је била тако страсна играчица, не игра, дотле се вих двоје и даље забављали.

»Хтели сте, да ме нешто питате,« поче опет Радивој.

»Да. Та питала бих вас до сутра, па ми се чини, да мојим питањима не би било краја.«

»Па изволите почети,« прихвати Радивој, коме је ово ћеретање годило, јер га је мало разведрило, па му се чинило као да је за време, док је са тим малим девојчетом говорио, заборавио на своје јаде; с тога настави: »мени ће бити врло мило, ако вам узмогу ма у чему бити на услузи.«

»Пре свега морам вам рећи, да се сама чудим, што могу већ сад у првом тренутку нашег познанства да говорим с вама овако искрено. Ја не знам ни сама зашто, то је одиста врло чудновато, али ја према вама имам толико поверења, и чини ми се, да бих вам смела рећи све, па и оно што још ником нисам казала.«

Радивоја је та девојчица све већма занимала. Није скинуо ока с ње.

»Изволите само слободно рећи, шта сте наумили. За мене је то ваше поверење велика част, и ја се надам, да, ја вам дајем своју поштену реч, да се нећете никад покајати, што сте ми се поверили,« рече он некако свечано.

»Ја сам о томе уверена.«

»Хвала вам. Па молим, ја ћу слушати. Ви видите, да сам ја старији од вас, па већ из узрока тога, што ћу вас ја може бити моћи у чему посаветовати, не треба ништа да прећутите.« И Радивој је доиста није гонио тек само из просте радозналости, да му се повери, њему као да се слутило, да ће јој он бити од користи.

Таман му је хтела нешто рећи о ствари, о којој су започели разговор, али се брзо трже, подиже се, па онда рече готово молећи:

»Мати ми је у овај мах дала знак, да јој приђем, будите тако добри, и причекајте ме, док се не вратим. Не бојте се, нећу дуго остати.«

»Јели по вољи, да вас до госпође матере допратим?« И он јој понуди руку.

»Хвала. Слутило, да мати жели самном на само говорити.«

»Како је ваша жеља.« Он јој се дубоко поклони. И док је она прелазила преко салона, гледао је он на њу нетренимице. Потом седне а мисао га одведе у лепша минута времена, кад је бројао минуте до онога доба, кад је требало поћи на оваку забаву. А сад? Сад га је амо довела учтивост и пријатељска дужност. Па како ли му је овде све пусто и празно! Свако смејање, свако весело ћеретање изгледало му

је да је тек за то ту поникло, да њега подсећа, да је у томе и он некад уживао.

»Та море не дај бабама повода, да о теби кују гатке,« рече Миша, који му је полако пришао иза леђа.

»Шта велиш?« упита Радивој расејано.

»Та куд си се загледао или замислио? Сад ћу ја теби послати ону златокосу девојчицу; крај ње, како сам мало пре видио, ниси имао каде да мислиш, куд ти хоћеш, већ камо те она нагони.«

»А, шала на страну, то је ваљано девојче, баш ми се допада.«

»Доиста? Е то ми је мило. Али само куд оде тако нагло?«

»Мати је, вели, одазвала; али рекла ми је, да ће се брзо вратити, јер смо разговор с тога што је она морала отићи, у пола прекинули.«

»Доћи ће опет? Јели могуће? Но та за сво време, откад си ти њој пришао, није играла, и велиш, опет ће доћи? Е брајко, каквим ли си је ти мађијским чаролијама задобио за се? Хм, хм! То нешто значи; јер треба да знаш, она је погинула за игром. Њој за љубав је моја пуница и приредила уз вечеру и игранку. Дакле шта велиш, допада ти се, је ли?«

»Да, допада ми се, што је тако детињаста, јер то јој вапредно доликује.«

»А, детињаста је до крајности. Без сумње се и теби о штогод огрешила, кад си је за тако кратко време проникао.«

»Немаш право. Огрешила се није ни о шта. У осталом, она, и ако је детињаста, опет зато уме зрело мислити, само је ваља упутити на то. Мени се бар тако чини, а ја се ретко варам.«

»Добро, добро Мени је доста, што се она теби допада.«

»Ти тек нећеш из тога стварати никакав капитал за какве бесмислене закључке?«

»Боже сачувај; мени се чини, да ја у свом веку никад нисам учинио никаквих бесмислица,« шалио се Миша.

»А мени се, видиш, чини, да си у овај мах са својим закључцима на странпутици.«

»Та немој ти сад врдати. Реци ми, јеси ли ти мени казао, да се теби то девојче допада?«

»Јесам.«

»Е па? Ако ти се та мала плавуша толико допада, да би могао с њоме делити и добро и зло, ти ми само реци. Ја се с њенима врло добро знам, и држим, да би ме у сваком погледу послушали, а особито у ствари њене удаје.«

»Иди с богом, та то ми није било ни на крај памети.«

»А као зашто?«

»Пре свега, та мала је још дете.«

»Удавале се и млађе од ње, па се томе нико није чудило. Је ли то све, што имаш да приметити?«

»О тој би се ствари дало још врло много говорити.«

»Да чујем.«

»Та није нужде трошити о томе много речи. Укратко, зар ти мислиш, да се те ствари свршавају тако на брзу руку.«

»Па зар ти не знаш, да веле, да су баш такви бракови најсрећнији. И сам сам се оженио, како ти рече, на брзу руку. Па подрж', боже, овако!«

»Свугде има изнимака, па то ће бити и код тебе случај. Али најпоследње, најглавније, што ја имам у тој ствари да приметим, то је, што се ја уопште не мислим женити.«

»То ти кажеш сад. У осталом, ја нећу да те гоним. Причекајмо мало, шат ти се допадне она девојка, о којој сам ти оно пре говорио.«

»И ти би, чини ми се, боље погодио, да се манеш тог заната, који су крстили проводацисањем. Јер ако будеш свугде наседао, као што ћеш код мене — али гле, ево је где се враћа«, заврши, пошто је опазио, да им Лепосава прилази, »жао ме је, што морамо сад свршити, али већ наћи ћемо се ми после.«

»Разуме се, рече му Миша, па онда Лепосави, која је већ стигла њима: »молим вас, разведриите ми овог мог пријана, јер нешто је зле воље. Ја се надам да ће вам то поћи за руком.«

»Ви као велите,« одговори му Лепосава смећећи се, »ја умем онако подоста говорити па —

»Не, не«, упале јој Миша у реч, »ја сам уверен, да крај вашег веселог ћеретања не може никоме бити дуго време. А сад дозволите ми, да се удалим,« заврши па оде да опомене жену, да сипа чај. И прве речи, којима је ословио, биле су:

»Јеси чула, Софија, мени се чини, да ће се наш Радивој уловити.«

»Шта ће опет то да значи,« прихвати она, »ко би још био кадар њега да улови? Јер у колико га ја, — бар по твом казивању — знам, чини ми се, да је то немогуће.«

»Е, у свету се догађају свакојака чуда.«

»Приметио си можда, да се вечерас са киме мало дуже забављао?«

»Да.«

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

»Збиља. Ваља са нашом лепом удовицом?»

»Ниси погодила.«

»Е онда нећу даље ни да погађам, јер ја сам се дуго разговарала са госпођом Анком овде у соби, па и не знам, шта се збивало тамо, где се игра. Реци ми дакле, с ким се он то забављао?»

»Знам, да ће ти стати памет, док ти кажем.«

»Та говори брзо, ко је та јунакиња?»

»Лепосава.«

»Та јели могуће?»

»Да. Помисли само, како је дошао, поздравно се са гостима тек онако овлаш, па је онда, као што знаш, замолио тебе, да га њој прикажеш. Па како јој је онда пришао, нису се растајали све досад. Шта више, не би се ни сад растали, да њу мати није на неколико речи одзвала к себи.«

»Та шта говориш!»

»Е, ја ти рекох.«

»Па где је Радивој сад?»

»Још ћеш се већма зачудити, кад ти кажем, да је Лепосава тек само неколико тренутака била код матере, па се онда опет вратила њему, и ено их сад опет једно уз друго.«

»Јеси чуо, то ме јако изненађује. Помисли само, колико је Лепосава молила матер, да се данас код нас игра, а по твојим речима, откад је Радивој дошао, она није заиграла. То је велико чудо.«

»Разуме се.«

»Но, ту ће бити велика, дубока узрока.«

»И мени се тако чини.«

»А очевидно је, да се њих двоје једно другом допали.«

»То је као свето. С тога сам ја и наумио, да ти кажем, да се ми мањемо Анђелије, па да почнемо што радити за Лепосаву.«

»Па разговараћемо се већ. Него видиш, како смо се заговорили; мени се чини, да бих ја већ могла сипати чај.«

»Бога ми у велико. Та с тога сам те сад и потражио.« И пошто је још од своје жене добио по нека упутства, кад да позове госте на чај, оде опет друштву.

»Помислите само«, тужила се Лепосава Радивоју, кад их је Миша оставио, »мама ме је само зато звала, да ме опомене, да се према вама озбиљно понашам, и да пазим, да не учиним какву будалаштину. Како вам се то допада?»

»Па томе ви, госпођице, не треба да се чудите; госпођа мати ваша гледа још увек у

вама дете, онакво дете, какво сте били пре четири године, кад вас је послала у завод, откуд вас је — као што сам чуо — тек пре неколико месеци довела.«

»Та за бога, већ је крајње време, да се она уживи у то, да сам ја велика девојка. Да, збиља. Знате шта, ми је још рекла? Али немојте да вам то буде криво; мени би од срца жао било, кад бих вам се ја чиме замерила«, дода готово молећи, »али није ми дала мира, а ја сам јој морала обећати, да с вама вечерас нећу још много говорити. Није — вели она — у реду, да се девојке целог вечера разговарају са једним младим човеком. Мени су, каже, већ многи замерили, што вечерас, откад сте ви дошли, нисам заиграла. Зар то није глупост?»

»Можда доникле има госпођа мати ваша и право«, одговори Радивој.

»Та како само можете то и помислити. Зар није природно, да се оно, што је пријатно, претпостави чему непријатном?»

»То је додуше истина.«

»Е па? Мени је вечерас пријатније, да с вама разговарам, него да играм, па што ми онда не оставе, да чиним оно, што мени годи.«

»Можда зато, да вас већ зарана науче, како ћете лакше поднети непријатности, које се често у животу не дају избећи.«

»Идите, молим вас. Човек се лако научи на оно, на што мора.«

»Није увек тако. Често тако привикавање појединог човека скупо стаје. Разуме се, онда, кад се тиче какве озбиљне ствари. Верујте мени. Ја сам старији«.

»Боже мој, ви то казујете, као да сте све то сами преживили.«

»Па можда и јесам«.

»Доиста? О молим вас, молим вас, хоћете ли ми приповедити, шта вам се то десило. Ух, то мора бити врло занимљиво. Не можете ни замислити, како мене занима, кад ми ко приповеда понешто, што је преживио.« И док је то говорила, непрестано је трла руке од нестриљења, а велике безазлене јој очи беху се радознано загледале на њега.

»А, варате се госпођице«, рече он сасвим мирно, тако мирно, да се томе и сам чудно, »ја нисам преживио ништа, што би било тако занимљиво, да би се могло заоденути приповетком.«

»Та дабогме да је тако, кад нећете да го-

ворите. Данас баш као да немам среће у томе,« заврши тужно.

»У чему?«

»Та у таквим приповеткама.«

»Како ви то мислите?«

»Данас смо, тетка Зорићкина Милица и ја, биле цело после подне код госпођице Иване Мостићеве —«

„Зар се ви знате са госпођицом Иваном?“ упале јој у реч Радивој, који је лако пребледио, а док је те речи изустео, стало га је врло много, да изгледа да је миран.

„Данас сам је видела први пут.“

„Хтели сте нешто рећи за њу?“ упита Радивој радознано, а не скида ока с ње.

„Да, кад смо ушле њој, није нас у први мах опазила, јер су врата од предсобља и њене собе била отворена; а ми смо ишле по ћилимовима, и тек онда нас је видела, кад смо закуцале на њена отворена врата.“

„Па?“ упита он, а глас му готово задрхта.

„Кад смо стале на праг, нашле смо је где лежи на дивану; а кад се на наше куцање тргла и дигла главу са јастука, видило се по њеним очима да је плакала.“

»Плакала је,« рече Радивој, и ухвати тако нагло Лепосаву за руку, да се она готово тргла, „на јесте ли питали, зашто је плакала?“

„А, јел' те, и вас такве ствари занимају? Ја нисам — ма да сам горела од радозналости — али како да је питам, кад сам је тек онда упознала. Него то је место мене учинила Милица.“

„Па је ли рекла, зашто плаче.“

„Е, јесте да! Шта више, шта више није хтела ни да призна, да је плакала, већ нам је рекла, да има јаку кихавицу. Али верујте ми, да је слагала, јер ја сам сасвим добро видела, да јој се под очима блистале сузе. А имам ја за то још и више доказа.“

„Какви су то докази?“

„Она је у опште била тужна, није хтела ни да свира, кад смо је за то замолиле, а изговарала се, да није добро расположена. Када се касније опет у разговору започе реч о доброј

и рђавој вољи, тужила се она, како је девојка, која нема матере, врло несрећна — јер, знате, она је изгубила матер још у детињству“ — —

„То ми је познато, јер се ја с њом нешто мало познајем,“ упале јој у реч Радивој.

„И док је то говорила“, настави Лепосава, „тако је дубоко уздахнула, да се мени готово стештало око срца. Ето, то је било све, што сам од ње чула, а надала сам се, да ћу чути бог зна какву занимљиву приповетку о томе, зашто је она плакала. Али гле“, дода погледавши на Радивоја, „што сте ви тако тужни? Куд сте се замислили? Мислите ли о том, да би и ви волели знати, због чега је госпођица Ивана плакала?“

„Да. Погодили сте. У овај мах сам доишао то мислио. Али погледајте, крај разговора и брујања свирке нисмо ни приметили, да смо овде у соби остали готово сами. Остали су гости без сумње отишли у трапезарију, да пију чаја. Је ли можда и вама по вољи?“ И он јој понуди руку.

„Па хајдмо. Знам да мами неће бити право, што ћу крај вас седети,“ рече она искрено, „али морам вам вечерас нешто рећи, па ма шта било, јер ко зна, кад ћемо се опет овако наћи. А после чаја, онда ћемо за вечерас рећи једно другом збогом. Пристајете ли?“

„Ја ћу радо пристати на све, на што ви будете хтели.“

„Таман се они дигоше, а пред њих изађе млада домаћица, да како њих, тако и остале госте, што су још били у салону заостали, позове на чај. Кад се тог вечера при разласку Лепосава и Радивој руковали, захваљивао јој се он поново на поверењу, обећавајући јој, да ће о свему ономе, што му је при чају приповедала, добро размислити, и да ће му бити највећа брига, да њу у најпотпунијем смислу задовољи.“

„А сад дозволите, да вам још кажем, да ми је врло мило, што вам могу признати да сам се вечерас уверила, како се у друштву може врло добро провести и онда, кад се не игра.“ То су биле последње речи, које је Лепосава тог вечера рекла Радивоју.

(Наставиће се.)

З А П И С И.

Ваки народ има особине своје,
Ал правда и љубав опште добро то је.

Сунце подједнако греје на све ствари,
Не седи у ладу, ко за светлост мари.

Кад мислиш на пак'о, ти се душе сећаш,
Ал треба и без тог да од греха бегаш.

Ко ништа не учи, није ничег свестан,
Доброме пливачу плитак је и бездан.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Треба се борити за будућност бољу
У цркви, у друштву и на бојном пољу.

Врлину не можеш улити злом духу,
Јер залуд је глуху певати на уху.

Мењају се људи, државе и власти,
Ал остају њине животињске страсти.

Не трчи за оним, што с' не може стићи,
Не подижи оно, што е' не може дићи.

Помисли — кад злобни језици ти шкоде —
Љута оса само слатко воће боде.

Што се злато сјаје, и то нешто вреди,
Ал му другу вредност и слеп човек гледи.

Љ. П. Н.

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

О Д Х Е Н Р И К А Ш Е Н К Ј Е В И Ч А.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Наставак.)

Г Л А В А П Е Т А,

у којој упознајемо цело законодавно тело села Глупи-
наца и главне му вође.

Сутрадан било општинско веће. Из целе општине искупили се одборници осим госпоштине, alias шљахте, јер ма да је и од њих било неколико одборника у општини, ипак се и то неколико, не хотећи да се башкалучи од целине, држало енглеске политике, т. ј. начела неинтервенције, што га је славни државник John Bright тако уздизао и хвалио.

Зато је опет „интелигенција“ имала посредне моћи и утицаја у општинским стварима. Ако је на прилику ко од „интелигенције“ имао штогод посла са општином, одмах би у очи седнице позвао к себи господина Золзикјевича; ту се онда у собу представника „интелигенције“ донесе ракија, смотке итд. а затим се без запреке пређе на ствар; после приспе и обед, на који буде позван ласкавим речима и Золзикјевич: „Изволите сести, господине Золзикјевичу, седите!“

Господин Золзикјевич седне, а други дан обично као мимогред рекне кнезу: „Луче сам био на обеду код Мјеђишевских, Скорабјевских или Ошћешинских. Хм! ћерка је у кући: знам, шта то значи!“ За обедом се трудио Золзикјевич, да покаже лепе манире, да једе разна непозната јела, као што види, да други једу и да се при том не покаже, да му та интимност с двором сувише ласка.

Био је то човек пун такта, који се умео свугде да пађе; зато, не само да се није устручавао у таквим приликама, већ се чак уплетао и у разговор, помињући узгред „овога честитога комесара“ или „онога вренога начелника“, с којима је јуче или ономадне одиграо једну партију. Једном речи, хтео је да покаже, како се он дружи с првим личностима у ословичком срезу. Истина примећивао је, кад он приповеда, да госпоштина некако чудно гледа у тањире, али је мислио, да је таква мода. И то му је било чудно: после ручка шљахтић и не чека, да се

он опрости, већ га потапше по плећима, па каже: „Е, сад збогом, господине Золзикјевичу!“ Но опет мишљаше, да је то обичај у лепоме друштву. Сем тога, рукујући се на расанку с домаћином, приметио би, да у њој увек нешто „завечи.“ Том приликом савије прсте и гледећи шљахтића по длану, згрне из њега „што је звечало“, не смећући никад с ума, да дода: „А, милостиви господине, није то нужно међу нама, а што се тиче онога, ослоните се само на мене.“

Поред тако енергичне управе и богоданог дара господина Золзикјевича општинске би ствари текле, како се тек пожитети може, само да није било то зло, што је господин Золзикјевич само у неким приликама подизао свој глас и тумачио већу, како ваља посматрати ствар с „правног гледишта“; међу тим остале ствари, којима није предњачило „оно, што звечи“, остављао је самосвојној увиђавности већа и за време расправе седио је сасвим мирно, на велико неспокојство одборника, који се тада осећали као без главе.

Од шљахте, или да јасније кажемо од „госпоштине“, једини је господин Флос, закупник „Малога Напретка“, бивао с почетка као одборник на општинским скупштинама и тврдио, да интелигенција треба да на њима суделује. Но то му се примило за зло. Шљахта је говорила, да господин Флос мора да је од оних „црвених“, што је у осталом доказивало и његово немачко презиме; а и сами сељаци, осећајући као демократе разлику, мишљаху, да не доликује „господину“, да седи на једној клупи са сељацима, а то се најбоље види отуда, што „друга господа то не раде.“ Сељаци су пребацивали господину Флосу још и то, да он није господин као друга господа, није коленовић; није га марио ни господин Золзикјевич, јер се Флос није старао, да „оним, што звечи“ заслужи његово пријатељство, и једанпут као одборник одузео му на скупштини а

реч. Као што се види, никоме није био у вољи, па није ни чудо, што је једнога дана, пред целом скупштином, слушао ове речи из уста једног одборника поред себе: Та зар је благородни господин „прави господин“? Господин Ошћерињски, то вам је „прави господин“, господин Скорабјевски, то је „прави господин“ а благородни господин није „прави господин“, него прометник.“ Чувши то господин Флос, који је баш у то време купио себи спахилук, пљуне на све и остави сељаке, да раде по својој сељачкој памети. Шљахта је говорила: „насео је“ и у обрану начела неинтервенције потезала неку пословицу, у којој се огледа премудрост народа и која је требала да докаже, да сељака не мож' поправити.

Општини дакле није више додијавала „интелигенција“, те је она свршавала своје без ње, цигло по своме глупиначком разуму, који је у осталом требао да дотече за целе Глупинце, по оном истом начелу, по коме париски разум достаје за Париз. Мимо то цела је истина, да практично расуђивање или тако звани „здрави сељачки разум“ више вреди од сваке интелигенције, која је пуна туђих елемената а да сељани тај „здрави разум“ собом на свет доносе, то, мислим, не треба да се доказује.

Показало се то и сад у Глупинцима, кад је на скупштини, о којој је реч, прочитано питање од уреда, да ли је општина вољна, да на свој трошак, у своме хатару, оправи пут до Ословица. Тај су пројекат у опште осуђивали „patres conscripti“, а један од месних сенатора избацио је оштроумно мњење, да пут никако не треба да се оправља, јер се може ићи преко ливаде господина Скорабјевског. Да је господин Скорабјевски био на скупштини, он би зацело нашао, да примети против тога: „pro publico bono“; али господина Скорабјевског не беше ту, јер се, као што рекох, држао начела неинтервенције. Тако би тај пројекат без спора продрљо unanimitate, да није био господин Золзикјевич јуче на обеду, на коме је приповедао госпођици Јадвизи сцену, како су удавили у Мадриду два шпањолска ђенерала, коју је сцену он читао у „Изабели шпањолској“ у издању господина Breslauera, и да није после обеда, кад је стискао руку господину Скорабјевском, осетио у руци нешто „што звечи.“ И тако господин писар, место да предлог запише, метне перо на сто, а то је увек значило, да он жели, да говори.

— Господин писар хоће нешто да каже, — разлегали се гласови у скупштини.

— Хоћу да кажем, да сте будале — одговори флегматично писар.

Моћ праве парламентарне речитости, ма она била збијена у најкраћу форму, тако је велика, да се по-

сле споменуте беседе господина писара, која је протестовала против предлога и у опште против административне политике глупиначке, цело споменуто тело почело узнемирено да згледа и да се чешка по племенитом органу мишљења, а то је код тога тела значило да дубље размишљава о ствари. Назад, после подужег ђутања, одазва се један репрезентанат, питајући:

— А што?

— Јер сте будале!

— Тако је и никако друкчије! — одазва се један глас.

— Ливада је ливада, — дода други.

— А на пролеће се и тако неће моћи ићи преко ње, — заврши трећи.

С тога пропадне предлог, који је препоручивао ливаду господина Скорабјевског; примљен је пројекат владин и почела се, по припославној основи, подела трошкова за оправљање пута. Правда је тако била уврежена у души законодавног тела глупиначког, да се нико није могао извући, осим једнога кнеза и одборника Гомуле, но ови су за то узели на себе терет надзора, да посао што боље напредује.

Ваља додуше признати, да је то чисто и несебично пожртвовање кнежево и Гомулино, као и свака необична врлина, будило неко „ревновање“ у других одборника; чак се нашао један глас, који је гњевно протестовао:

— А зашто да не платите?

— А што да бадава плаћамо, кад је и то доста, што ви платите? — одговори Гомула.

То је био аргуменат, коме, мислиш, не само здрави глупиначки разум, већ ни други ниједан не би могао наћи замерке; глас, што је протестовао, умукао за час, а затим се одазва тоном потпунога уверења:

— Јест, тако је!

Ствар је била доконана и сад би се зацело без оклевања прешло на расправљање других предмета, да нису из небуха натрапала у скупштину два прасета, јурнувши као луди на отворена врата, па стали без икаква паметна разлога да се витлају по соби, трчајући одборницима између ногу и гуричући, што већма могаше. Већање се наравно прекинуло, јер се цело законодавно тело дало на истеривање тих незваних гостију, а особито се у том одликовали депутирци, вичући сложено као из једног гласа: „шике! уше! курјак вас одрљо“ и т. д. Прасци, куда ће и шта ће, већ се сакрили под ноге господину Золзикјевичу, те му искаљали нечим зеленим и друге чакшире, пешчане боје, па још на несрећу то се зеленило није дало ничим ишчистити, ма да их је господин

Золзигјевич испирао глицерин-сапуном и трљао својом рођеном четкицом за зубе.

По хвала истрајности и енергији, која као и до-сад, тако и у овем случају није оставила представ-нике општине глупиначке, прасци су ухваћени за стражње ноге и, у пркос најжешћој протестацији, избачени на поље, те тако се могло сад прећи на „дневни ред.“ На „дневном реду“ беше тужба некога сељака Сроде, против споменутог Флоса. Де-сило се, да се волови тога Сроде прејели ноћу у детелини господина Флоса, а сутрадан оставили ову „долину суза и јада,“ преселивши се у бољи — во-ловски свет. Очајни Срода изнео цео тај жалосни догађај пред суд, молећи за помоћ и правду. Суд, проникнувши у суштину ствари, својом бистроћом

пресудио је овако: и ако је Срода хотимице пустио волове у поље господина Флоса, то ипак, да је на том пољу расла п. пр. зоб или пшеница а не та „гнусна“ детелина, волови би и данас били у нај-бољем здрављу и јемачно не би знали за ту грозну надутост, којој су пали на жртву.

Полазећи са те веће премисе и прелазећи на мању, путем чисто логичним и чисто правним, суд изјави, да узрок воловске смрти никакс не може бити Срода, већ господин Флос и за то господин Флос мора пла-тити Сроди волове, а уједно, да му то буде опомена и за други пут, уплатиће и у општинску касу за канцеларију 5 рубаља. А ако случајно кривац не би хтео, да ту суму исплати, нека се тај новац узме од његовог млекарника Ицка Звезјоса.

(Наставиће се.)

ДЕВЕТИ ДАН.

ПУТНИЧКА УСПОМЕНА.

(Свршетак.)

Иван-бег справља Станка у помоћ Скен-дер-бегу, па га светује да чува људе,

Јер скуп је човек на ове стране,
А моћ би наша на танке гране
До сада била, да овај није
Штедио људе, бој када бије.

Нас нема, нема, но сасвим мало,
Наше је јадно Српство већ пало!
Барјачић људи у горе ове
Да заустави турске валове?! . . .

Но опет све је, знај, до прегнућа,
Без смрти нема ни ускрснућа!
Слабе, млакаве у пута путе,
А од јунака нарави љуте
Узмичу људи, Бога ми, сине,
Кад прегне човјек жив да погине
За род и вјеру, за цијељ свету,
За круну, славу нам преотету,
Бог ће му сами у помоћ бити
И још можемо све поправити!
Зета ће опет заврћи коло,
Све српско коло, коло охоло!

На Станкову примједбу, како балканске на-роде раставља од јединства народност и вјера, истиче цео програм, ког би се имали држати Бугари, Срби и Хрвати, а то је међусобно по-штовање и потпомагање. Србин би имао Бу-гарину и Хрвату рећи «теби твоје, мени моје», а

Ти обадва кад би Србу
Рекли: Србе, дај нам руку!

С тобом ћемо подносити
Драговољно свагу муку!

и кад би Грцима признали древну мудрост и као с добријем комшијама живјели удаљени од Нијемаца и Маџара, друге би тице пје-вале

Препоруча му

Према чојству Арбанаса
Немој твоје да пострада!

Па не врти тамо амо,
Људски сједи међу људе;
Понашање нек ти свуда
Постојаног чојка буде!

Не помишљај, да у друштву
Положај те извињава;
Књаз си, али вазда, сине,
Човјекова поштуј права!

Књаз се рађа ка сви смртни,
Књаз је прави, ко умije,
А од књаза незналице
Дому, земљи, фајде није.

То је у првом чину. У трећем чину Иван-бег се саветује са кнезом Перуном, како ће зловора дочекати. Перун би Скадар утврдио, а Иван-бег би га напустио и све зецко поље, па се гора држао, јер је инокосан. Што су издајце пред турском војском, не мари ништа.

Па нек зарати и сами пако,
Српствоват' самном бар ћу знат' ко ће,
А нек се турчи који год хоће!

Мени једнако — сам други био,
Најпосле сам бих за крст се био!...

Па шиље Перуна, да све главаре зове у савјет, а кад је сам остао, даје одушке очинскоме срцу, да кам дирне.

Станко сине! сунце моје!
Станко, Станко, жељо жива!
Црну Гору зар остави
И несретног оца Ива?!...
О дијете, немој тамо!
Боже, мога сина врати
И бурног ми заход жића
Том милошћу, ах, позлати!...

Кад се главари искупили, предаје Ђорђу мач,
Па ме свети, па се свети!
С дома нашег скидај љагу!
Зар ја јадан већ не могу
Ни из куће на тољагу....

па свијема сабље благосивље и справља у бој.
На питање Ђорђино, што ће Станком, ако га жива уфати, старац не зна да даде одговора одлучна. Најприје одговара:

Као с братом, а да како?

па се одмах поправља
с издајником
Под мач, Ђорђе, већ никако!
Али немој!... стан да виђу!
Убит сина!... Немој сине!...

и одмах се удаљује, а Станко остаје у неизвјесности, ако уфати Станка, да ли да живи ил да гине.

Дужност и глас од природе
У његову груд се боре,
Сина жали али мрзи
Издајника Црне Горе!...

И овијем свршава улога Иван-бегова, коју је пјесник израдио брижљиво, управо умјетнички. Први дио, ће Иван-бег опрема Станка у Арбанију, истина прост је, али и ту само умјетност успијева. У другоме дијелу положај је Иван-бегов ужасан. Пред Перуном се држи, за тајава своје јаде, да усамљен нариче као покајница. У савјету државноме предаје Ђорђу мач, благосивље оружје противу непријатеља, ког Станко предводи, а не може рећи, да Станка погубе, ако га жива уфате. Ова је душевна борба тако психолошки добро изведена, да јој ниједна ријеч не мањка, нити јој се може једна ријеч одузети. Слика је савршена, која нас плијени.

* * *

Ђорђа већ познајемо из прве појаве са Станком. У очи поласка Станкова пут Арбаније извињава му се, што га је дражио, да љуби Даницу.

А не љубим, премда штудјем
Чељадеце у њој свето,
Као рају да је земљом
То дијете преотето.

Станко чувни топлу изјаву Ђорђину оставља му Даницу на аманет, да је брани место њега, ако наступе какви тешки дани, а Ђорђе је прима у аманет. Овај је дијалог између два брата диван, особито Ђорђина страна врло је нежна, интимна, Збива се на забави у двору. Станка с Даницом испод руке сријета Ђорђе, па му говори: ти твоје злато држиш испод руке, а моје је преко мора. Али кад се вратим, ако Бог да, скупићу хиљаду свата па ћу тебе пред њима по њу послати. А не мисли за потомке нашег дома, крушка под крушком опада. Па наставља:

Није фајде, особити
Бог зар штити љубавнике,
Кад најжешћи план скрит знају
У страх, муке, неприлике!

Ко се икад сјетит мога',
Да Даницу љубиш, брате!?
Клео бих се триста пута
Против тога досад за те!

Тек ту скоро дознаде, па му је с тога јучер из дражње рекао, да је љуби. Ове повјерљиве ријечи наоде одзива у Станку, ја мислим, тијем прије, што му је мати књагиња Маре противна тој љубави, што тек кашње дознајемо. Да је овђе како напоменуто та противност, шћаше боље бити, јер нам је некако сасвијем ново, што Даница октрива Марти страх, да књагиња Маре не поквари брак њезин са Станком, и што овај Даници говори, да ради Данице мора Црну Гору оставити, јер су му родитељи противни томе браку. Ову празнину требало би свакако испунити.

Вићели смо, како Иван-бег справља Ђорђа противу Станка. Ту и Ђорђа находимо правог брата, као што је Иван прави отац.

Па и мене чувства нека
Као тужног оца даве:
У крвника гледат брата
А бит' брата — нема славе!

Још нежниј брат се показује, кад је чуо, да је у његов логор дошао Иво, слуга Станков.
Ах, д'ако се буде Станко
Покајао, благо мене!

Па оружје на Турчина
Да он самном сад окрене!

Еле брате, млијека ти,
Што нам једна прса даше,
И оне ти крви, којом
Наша срца закуцаше.

Трон на зечко сваки стоји,
Неки мање, неки више!
Кад двојица нањ се пењу,
Злу столицу прекривеше!

Обори се и разбије
И у мрве он се смрви,
А док други исправи се,
Много прође, зноја, крви! . . .

Па ако си жељан власти,
Ја ћу твоја слуга бити,
Након оца ја ћу тебе
Владаоцем прогласити.

Добри брат се толико још изда, да, кад је наредно, да му Ива уведу, овако даје израза томе уздању:

На себи бих рек'о, ка' да
Добре да ћу чути гласе,
Срце ми је узиграло,
А крв, мислим, не вара се! . . .

премда му је Перун изразио сумњу, да не буде ухода. Иво долази и проси милост. Ђорђе:

Милосрђе, веледушност
Врлине су Хришћанина,
А тим прије у књажева
И по роду властелина.

И наређује, да се у свој војсци прогласи, да је издајица помилован, и да га нико не смије за издајство прекорити. Па га пита одмах за Станка:

Да нијесу упорност му
Замјенила чувства друга.

Иво му каже, да Станка мори иста жеђа, која је још нарасла, откад се потурчио и већ да му ништа није свето, што је наше,

Откуд му је султан дао
Чин најстариј свога паше!

Ђорђе (за себе).

Боже, такво чудовиште
Зар за брата мени даде! . . .

Па пита Ива, што сад намјерава »млади паша,« а Иво све потанко извјешћује. Кад је све разабрао, наставља Ђорђе:

Срешћемо се и питати,
Што та мисли потурица!

Безбратник сам, ал' нијесам
Ја биједна удовица!

Та будала прекусана,
Што доброту држа моју
Ка над неку малодушност
Уздиза је храброст своју!

Брзо ће видјети и цијенити боље брата, ако ха игђе уфати. Па окупљенијем главарима истиче значај шјутрашње битке.

У крв битке, што нас чека,
Црнојево игра племе!
Да остане сјајно, часно,
Ил под клетвом страшно бreme!

Па храбри редом војводе и даје им наредбе бојне.

А у пошљедњој појави на бојном пољу послје побједи одржане, пошто је распитао за погинуле, међу којијема је стари Перун, и за рањенике, благода'и Богу и уздиже топлу молитву, коју завршује:

Без Деана и Перуна
Не остављај наше горе!
Да за име, правду твоју
И мило се Српство боре!
А у младе Црногорке
И њихове нежне груди
Љубав рода кроз вјекове
Нек Даничин примјер буди!

* * *

Овијем се и драма завршује.

Још бих имао споменути лијепо народно зечко коло у првом чину, које мора дивно зачињати преставу, и једнога старца, који у очи битке из мача прориче будућност црногорску окупљенијем поглаварима; али би онда требало једно по једно сву драму редом преписати, јер је све лијепо и све значајно, а особито све оригинално.

Пјесник је дотле гонио своју оригиналност, да је задржао и све црногорске провинцијализме у језику. Ту спада и њекоја нејасна фраза, као на стр 283.:

Свијем нам данас *поче*
Твоја славна мишца јака! . . .

и на стр 288.:

Сваки дома да издајник
Као Станко нек *оправи!*

Ни стихови не теку једнако. Има их различно тврдијех као н. пр. на стр. 16.

Српски је брат са српског огњишта
Милога сваки син Дубровника.

Али се овакви недостатци измичу и књижевницима, који нијесу оптерећени државнијем пословима као књаз-пјесник. Ко знаде, како је сва управа државна концентрирана у његовим рукама до дијелења правде у пошљедној молби; особито пак ко промисли само на улогу његову у вањској политици; мора се дивити неисцрпнијем снагама његове воље и енергије, његовога духа и општећања, којијема дотијече времена, да створе такво дјело књижевно, које с »Горским Вијенцем« владике Рада стијече Црној Гори у Српству првенство и на књижевноме пољу!

Изрекао сам. Можда је ово много смјела мисао. Али овој књизи не може нико одрећи, да није вјерно огледало Црногорства »откако се нашом царевином јаничари разиграше« до дана данашњег; не може нико одрећи генијалност замисли и склопа, као и генијалност у стварању карактера, који дјело преставаљају.

Ово је књига двоструке љубави, љубави, што свијет уздржава, и љубави, што Српство уздржава; књига пуна врлина живијех, које просијевају и кроз опачину Станкову, те се ми не можемо ужасавати ни овога издајице. Станко је подигао и предводио турску војску за Црну Гору, а Иван-бег и Ђорђе не могу се одлучити, да га погубе, ако га жива уфате, и Даница га и још љуби, па за њим хита Морачом пут Скадра... ово се зове истинско познавање и тумачење човјечијег срца и душе! Ништа није неприродно; ни када Деан самртан прашта Станку, ни када Перун заборавља рањену ћерку према опасности, што је на прагу Црне Горе. Све нам годи; све нас уз-

висује. И саме Станку кад-кад пљештемо.

Можда ће когођ рећи, да поезија није дубока, као што се рекло и о Бранковој појезији, јер је стил њезин прост и бистар свуда; али ће треба, ево га достојанствена, ће треба, ево га узвишена; час лак, нежан: сасвијем по захтијевима мисли и општећања природно се развија и као танка копрена увија се око виле, коју кроз њу гледамо такву каква је. И ја мислим, да је пјесник »Балканске царице« својиј и ближи Бранку од иједнога нашега пјесника.

Нема сумње, ово је дјело по превасходству политичко, али срећом политика је Црне Горе сасвијем природна па се не сукобља са појезијом него се и њом слаже, па једна другу потпомаже. Али с тога баш пјеснику није могла бити сврха у првом реду умјетност, и умјетност, особито техничка, зато је особито у другом чину претрпјела. Напротив чини ми се, да је први чин и с те стране успио.

* * *

»Балканска Царица« није на продају и зато сам је овијем шћио приказати читаоцима »Стражилова«, којијема није још до руку дошла. Печатана је у хиљаду егземплара у врло лијепом издању на Цетињу у државној штампарији у великом октаву на 288 страна. Ја мислим, да је познати Срби преко пријатеља а и непосредно од Високог Ауктора могу добити, као што сам је ја са дружином добио, кад сам пролетос био на Цетињу.

Отуда овај »Девети дан« као пријатна путничка успомена из Зете, а наставак »Осам дана,« што сам у »Јавору« штампао.

Ј. Томаковић.

КЊИЖЕВНОСТ.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

(Свршетак.)

Додуше, тамо горе стоји »свршетак,« али то је само зато, што свака ствар мора имати напоследку и свог свршетка. Та све што сам досад написао под горњим насловом, само су цртежи, слике, управо предговор за дебелу и велику књигу наших књижевних прилика и неприлика. Ако се коме свиди, да напише ту књигу, нека је напише, мени је већ доста, јер сам и поводом ових летимичких цртежа постао чисто сентименталан, а то ми не годи.

Хоћу још само да наведем прилику, која до-

вољно карактерише одношаје и положаје наших књижевника.

Сваком човеку, био он ма ког сталежа и занимања, слободно је, да што заради; шта више, и захтева се од њега, и то с тога, да издржава себе и своје, а уједно да није другом на терету. Да, сваком човеку, само — књижевнику не. Шта више, замера му се, и то на разан начин, ако поштено, књижевнички заради себи коју мангуру. Па шта се управо хоће тим замерањем? Је ли то завист, што се ко

усуђује заслужити штогод и ван системизираних занимања? Ја држим, да није. Је ли други који афекат? Не могу да га нађем, али ипак мислим, да је ово: *Књижевност се у нас још смагтра за неки луксус, а књижевник за човека, који тера луксус.* Је ли нужно, да још даље тумачим своју изреку? Мислим, да није, та сваки мислилац допуниће у себи све остало. Само хоћу још неке конкретне случајеве да наведем, ради боље илустрације. Свештеник добија за сваки, и најмањи, чин своју одређену наплату; адвокат за свако нисмо, па и за сваки савет; лекар и за најкраћу визиту; инжењир за сваку линију; трговац заслужи на сваком комадићу, а занатлија на сваком крпежу. А књижевник?! Од њега јединог се тражи, да ради из родољубља или по неком идеализму или — кад већ тера луксус, књижевност, нека гледи, како ће изаћи на крај; његова је то ствар.

Што књижевник троши своје време, своју снагу, своје убеђење, своју способност у свој рад — то се осталог света не тиче ништа: „могао је постати сапунџија а не књижевник“ — као што је пре неког времена „оштроумно“ приметио неко.

Али као свуда, тако исто и у нас импонира оно, што је замашније. Кад ко на књижевном делу заслужи 500 фор., онда се још некако ћути и диви, заслужи ли пак 5 фор., онда се замера. На тај се начин не би нико смео упустити у мањи посао: ни поп да сече колач, ни лекар да лечи зубобољу, ни адвокат да даде мало савета, ни кројач да закрпи хаљину — једном речи, сви бисмо морали радити само замашна и велика дела. Може ли то пак бити?

Кад ко „Матици Српској“ пошаље какво веће дело на оцену и награду, онда се такво преда члану ком, да га прочита и оцени. Оцењивач мора да утроши времена, док дело прочита, затим док о њему премисли, и напослетку, док напише извештај. То све пак не може бити за неколико минута. Па кад сам ја утрошио неколико дана у посао тај, зар нисам онда поштено заслужио наплате? Та ја сам могао за то време радити какав „званичан“ посао, те штогод и зарадити! Па зашто да губим онда ту заслугу?

Оно додуше може когод говорити о *моралној* заслуги, о *признању*. Хе, хе! то је све лепо; али зашто да се баш књижевнику тако великдушно уступа право, да живи од ваздуха и од сопствене славе?!

Људи „званичног“ занимања хоће бар хлеба и

воде — многи тражи баш мяса и вина — књижевник пак мора да се задовољи „признањем“ и „моралном“ заслугом. Та да, он тера луксус, он је спортемен, као н. пр. велосипедиста!

Још нешто. Ако критичар какво дело одбије, а свој суд разложно пред одбор изнесе, он, наравно, мора добити своје за читање и оцењивање. Е, али није ни то у реду! Од куд да *критичар* добије награду за читање, кад је *писац* одбијен?! Верујте ми, и на такво сам мишљење наишао. Зар лекар не добије за свој труд наплате, ако и болесник умре? Зар адвокат није заслужио хонорара за свој труд, ако и процес изгуби? Зар ратар не заслужује своју надницу, ако и година омахне? Шта су сви ти људи криви, што се трудили око неуспешног предмета?! Ништа. Та они су уложили све своје, и труд и време и способност; — али код књижевника није тако, јер он се *није мучио*, док је читао туђе (лоше) дело, већ је терао луксус, а за тај нек се сваки стара сам.

Да још нешто споменем. Појави ли се који књижевник чешће, те према том и нешто више заради — одмах се диже граја, да не да другом ни дахнути. За ово неколико година, откад ја терам тај луксус, наишао сам на такве ствари, да — хајд нек их засад покрије тмина. Али морао сам на сваки начин навести то, да се види смешно појимање „званичних“ сталежника о српском књижевнику. Мислите ли, да је баш тако, да тај, који се чешће појављује, зато чини то, што хоће све за себе? Немојте тако мислити. Он зато чини тако, што се *други нико не појављује*. Књига *мора* изаћи на време, а ми уместо да смо захвални човеку, који нас води из неприлике и покрива нашу научну сиротињу — ми, т. ј. „званични“ сталежници, замераму му и подмећемо му све на свету. То је још гадније, него замерити књижевнику уопште, да што заслужи.

И сад нек је доста и тога. Хтедох само да изнесем стање, у ком је наша књижевност. Није ми ни на крај памети, да гледам све само црне боје; у нашој књижевности има и сјајних боја; али платно, на ком су наслагане те боје, прљаво је, храпаво је а местимице је и подерано — као силом. Па ни оквир баш није тако сјајан; изглодан је, обијен је а и муве су на њему оставиле свога трага. Али надајмо се најбољем а пре свега — немојмо један другом подметати ноге и ломити вратове. Тако се не напредује.

Милан Савић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Ж И С Т А К.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЦИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

Х.

У Бечу 24-га априлија 1817.

Пречестнѣйшій Господине,
мени любезнѣйшій и високопочитаемый!

Ваше писмо одъ 17-га априлија примио самъ юче (на Ђурђевъ данъ) посліе подне, и прочитао самъ га са Гд. Копытаромъ, кои ми га е донио изъ града. Вала Ча Стеви! да е поштень! Онъ е баш науміо да учини од мене некакво чудо (славно). Вала му, и опет му вала! Кадъ дође овђе, отићиу да га посѣтимъ. Не брините се, како љу му се показати, а и ођевень самъ вала, не може лѣпше ни болѣ бити.

Мыслимъ да сте веѣ примили и вы мое послѣднѣ писмо (одговоръ на ваше послѣднѣ); и у нѣму самъ вам' писао за њ. т. ј. да у Српском' езыку слабо треба; или га можемо узети и за ове неколике ріечи (макаръ и за само сміянње) а за туђе особито.

Деде вы измислите елѣ и енѣ. Я веѣ видимъ, да сте вы наумили поправити наша писмена. Не знамъ есамъ ли вам' писао, да ми е писао Сима Милутиновъ (Сарайлија) изъ Видина? Он учи љецу (Грчки и Српски) у Видину, и пише Бугарску Грамматику и куши пѣсме. Тако то треба! оће Богами Србиянци и Бошняци. Доказаѣмо мы — вашему Ча Стеви, да е онъ ништа (према нама).

Ево садъ среѣе и прилике! да васъ молимъ за одну стваръ, о којој самъ се од ономадне разговарао са Гд. Копытаромъ: Садъ кадъ нема Ча Стеве у Карловцима, отидите у Карловце па узмите одъ Веницкога (мислим да е онъ у Карловцима, кадъ е љиръ Ђорђе са Ча Стевомъ?) Душанову диплому и остале све Српске па однесите у Шишатовацъ те препишите па онда пошлите мени и Гд. Копытару. То Вы можете учинити, а ништа се не бойте нити сумняйте. Кадъ мы добыемо те дипломе одъ васъ, онда љемо писати Ча Стеви, да нам' и' он да преписати и да нам' и' пошље у Бечъ, да и' мы напечатамо. Може бити да ље намъ и' послати, одъ страа да сте знали и да сте смѣли да му речете (кад вам' е рекао: како си могао онаког' бо-

галя међу свештеницима држати и пр.): а како сте вы, ваша ексцеленція, могли онаком' богалю показивати свое рукописе и читати и преписивати му пѣсме љевојачке и дати? ако ли не пошље а я љу и' онда опетъ нечтати, па љу казати да самъ и' добио одъ Максима Јакшиѣа, а онъ и' онда могао ласно преписати. Само вы гледайте те и' садъ препишите и пошлите нама, па љемо я и вы діелити што добыемо на нѣма.

Вукъ.

XI.

У Бечу 21-га маія 1817.

Пречестнѣйшій Господине,
мени любезнѣйшій и високопочитаемый!

Ваше писмо одъ 15-га маія прими ево башъ садъ, у Бечкоме граду, у двору Давидовиѣеву. Читаюѣи о нашему Телемаху и о Савки мало ни есамъ почео плакати. Синоѣ сам био кодъ Ча Стеве. Могу се повалити да ме ліено дочекао; кадъ самъ га полюбіо у руку, онда ми е рекао: ты веѣ постаде Бечлија. А я: Бечлија, ваша Ексценция. Онъ. Како ти иду послови? Я. Добро. Онъ. А шта радишь? Я. Пишемъ Српскій Рѣчникъ. Онъ. Словаръ, Словаръ, ние Рѣчникъ! потомъ е наставио предиковати о имену Словара и по свом обичаю говоріо е о томъ читаво $\frac{1}{3}$ сата. Отуда е прешао на діалекте Српскога езыка, но ту се осрамотіо: зашто е говоріо о ствари, кою я разуміемъ десетъ пута болѣ одъ нѣга. Садъ више не'мамъ кад писати; зашто ље отићи пошта. А одъ новина ниесамъ имао кадъ пріе да напишемъ писмо. Копытаръ васъ любезно поздравля. Садъ ја и онъ пишемо Српске новине. Како вамъ се допадаю ове данашнѣ (од суботе, неделѣ, понеделника и уторника)? то е наша рукотворина. Богъ ме е тешко Српскій писати, а особито преводити съ Нѣмачкога. Камо Рецензія на Кинѣлчево Естествословіе? Пошлите намъ е, молимъ васъ покорно. Шта велите о Мркаилу?

Будите здрави и поздравите све наше.

22-г маія.

Вукъ.

За дипломе гледайте, не шалте се.

Л И С Т И Њ И

Г Л А С Н И Ћ.

(Друштво св. Саве) у Београду имало је у недељу 24. августа по старом у дворани велике школе свој скуп, где се конституисало. Врли професор велике школе Светомир Николајевић говорио је о значају и задатку друштва, а професор гимназијски Стеван Владислав Каћански, песник дивнога „Граова лаза“, а заслужни председник „срп. друштва за уметност“, прочитао је извештај, шта је све рађено до скупа. За председника је изабран Светомир Николајевић, за потпредседника Стеван Каћански. Изабран је по основним правилима друштвеним и одбор, који ће руководити друштвеним пословима. У тај одбор изабрани су: Ђура Козарац, директор гимназије; професор Панта Срећковић; Милан Милићевић; Љуба Ковачевић, директор учитељске школе; калуђер Фирмилијан; Милојко Веселиновић, писар у војном министарству и уредник „Српства“; Др. Мих. Вујић, професор велике школе; трговац Коста Шуменковић; професор Срета Стојковић; Димитрије Јовановић и К. Петровић, учитељи и адвокат П. Татић. Милана Кујунџића (Абердара), тога одушевљеног поборника српске просвете, допала је срећа, да као министар просвете и црквених послова одобри основна правила тога кориснога друштва, којег родољубни рад српска мисао чека као озебао сунце. Доносимо ово и та правила у целисти, да их и наши штовани читаоци знају; а мислимо, да друштво то не треба тек какве обашка препоруке свима, који се српским именом диче. — Члан 1. Друштво светог Саве оснива се са задатком: да шири просвету и негује национално осећање и врлине у српском народу. — Члан 2. Друштво ће свој задатак вршити: а) издавањем ваљаних књига, слика и песама; б) подизањем и потпомагањем школа, где буде потребно; и в) новчаном помоћу, где ова затребала буде. — Члан 3. Материјална средства набављаће друштво: а) од годишњих улога редовних чланова; б) од улога чланова утемељача; в) од добровољних прилога и легата (завештања); г) од приређивања беседа, предавања и представа; и д) од продаје својих књига. — Члан 4. Целим друштвеним радом управљаће главни одбор, који ће у Београду становати. Одбор се овај састоји из 18 лица, и то: председника, потпредседника, благајника, два тајника, једног књижничара и дванаест одборника. Одборнике и часнике бира скуп већином гласова на годину дана. Сваке године на главном скупу, који ће се држати о светом Сави у Београду, бираће се нов главни одбор на овај начин: иступиће из одбора коцком половина (дакле б) одборника, па на њихово место бираће се нових б) одборника; затим ће се бирати нови чланови на место старих. И одборници, који су иступили, и сви часници могу поново бити изабрани. — Скуп ће овај овом приликом изабрати из своје средине три контролора за преглед рачуна, а одбор ће пре свега поднети скупу извештај о своме раду. — Члан 5. Главни одбор постараће се, да се установе пододбори, где буде потребно, а тако исто наименоваће поједина лица за своје поверенике. Дужност пододбора и повереника састојаће се у том, да помажу главни одбор у вршењу његовога узвишенога задатка у смислу ових правила. — Члан 6. Члан друштва може бити сваки Србин и Српкиња и сваки пријатељ Српства и народне просвете. Чланови су: а) редовни, који годишње пет динара улога дају; б) утемељачи, који једном за свагда положе једну стотину динара или по 25 динара годишње за че-

тири године. Сви чланови добијају друштвене књиге бесплатно. Чланови утемељачи добијају дипломе на чланство. — Члан 7. Друштво светог Саве неће се мешати у политику и политичке странке. Чланови друштва као појединци могу припадати ма којој политичкој странци. — Члан 8. Ако би друштво ово ма којим поводом престало, имаовина његова повериће се на хранење Српској Академији или оном институту, који на место Српског Ученог Друштва дође. Ако се за пет година друштво светог Саве не би обновило, његова имаовина постаје својином Српске Академије односно оног института, који би на место „Српског Ученог Друштва“ дошао.“ Читамо у „Одјеку“, да тај главни скуп „није био најбоље“ посећен. У нас је обично сваки покушај у први мах наилазио досад на највеће одушевљење; али је, на жалост, то одушевљење временом све теже падало, док не би пало испод нуле српског карактеристичног немара. Дај боже, да овај нови појав, немар у почетку, буде знак за боље, те да друштво са тако корисном и узвишеном тенденцијом просија и процвета плодом својим у свима крајевима српског народа, као што је просијао мили нам спомен светог патрона његова, првопросветитеља српског, светог Саве. Ускори, боже!

(Матица Српска). У претпрошлу суботу 23. о. м. имало је књижевно одељење Матице Српске свој редовни састанак. На томе су састанку решене ове важније ствари: 1. На основу оцене чланова Паје Марковића и Милана Андрића одбијен је „Роман украденог детета“ од непознатог писца као дело без и најмање вредности. 2. Трагедија Николе В. Ђорића „Кринка“ одбија се већ с тога, што се дознало, чија је, а према распису награде није требало знати, ко је писац. На оцени је та трагедија била у дра Милана Јовановића-Батута и у уредника овог листа. Први се из горњег разлога није ни упустио у оцену дела а други је о делу поднео неповољно мњење. 3. „Мој џеп“, шаљива игра у 3 чина, која је без икакво не била поднесена а поверена била дру Јовановићу-Батуту и уреднику овог листа на оцену, примљена је на основу повољних оцена обојице оцењивача и награђена са 150 фор. а. вр. У главној скупштини, која је одржана у прошлу суботу 30 п. м., проглашена је била та награда и отворило се писмо, у којем је било написано име писца — Мите Калића. 4. Награђена је са 300 фор. а. вр. трагедија Мите Поповића „Цар Јован“, коју је песник према оцењивачким примедбама прерадио и поправио. 5. Прочитана је подужа оцена Ђорђа Малетића, којом казује мишљење своје о позоришној игри Мите Поповића под насловом „Наши сељани“. Као што је познато, позоришну је ту игру лапске године препоручио био на граду Јован Ђорђевић, али се неповољно о њој изразио био Милорад П. Шапчанин. Ђорђе Малетић изјављује, да није кадар препоручити дело то у овом облику у којем је сад, те се дакле исто на основу тога мњења а и с обзиром на мњење Милорада П. Шапчанина одбија. 5. Понуда госпође Савке Суботићке, да Матица Српска откупи мемоаре покојног Јована Суботића, који би изнели до 60 штампаних табака, није примљена, јер Матица сад нема средства, да откупи и изда толико дело. 6. У ствари предлога Сандићева о издавању српског речника знања и науке усвојено је мњење изасланог одбора, који налази, да се друштво према књижевним и новчаним приликама не може засад упуштати у издавање тога речника. 7. Што се тиче Сандићева предлога, да се уз Лето-

пис било засеце било с књигом заједно издаје „Бранич српског језика“, упућен је књижевни одбор, да према мишљењу изасланог одбора у тој ствари удеси, да се уз Летопис додаје као прилог посебном пагинацијом такав бранич српског језика на кад би изнео до десет табака, да би се табаци и посеце могли увезати као засебна књига. — У Понедељак 1. о. м. држало је књижевно одељење опет седницу и ту је изабрало нов књижевни одбор. Сад су чланови тога одбора: Др. Ђорђе Дера, А. Хаџић, Др. Илија Огњановић, Стеван Лекић, Сава Петровић, Милан Андрић, Миша Димитријевић, Др. Милан Савић, Филип Оберкнежевић и уредник овог листа. За потпредседника књижевног одељења изабран је поново професор Светозар Савковић.

(Словенски језик у универзитету у Липском.) Познати слависта Лескијен читаће у зимњем течају ове школске године упоредну словенску грамматику, и грамматику литавеског језика с читањем.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Слика Бранкова преноса.) Имали смо прилике, да видимо засад још у нацрту акварел-слику Бранкова преноса, која хвата онај мах, када је на Стражиловачком долу пред самртничким одром говорио у славу песникову члан „Матице Српске“ Миша Димитријевић. Сliku ради Бранко Подгорчић, рачуновођа и цртач у друштву за регулисање Тисе у Турском Бечеју. Колико се по нацрту да судити, сликар је лепо замислио свој посао и биће врстан, да га и изради, као што ваља. Он је као некад реалист био изврстан цртач, а до данас се као самоук толико дотерао, да ће му бити на дику овај рад његов, тим пре, што није жалио ни труда ни трошка, да на самом Стражилову скроји план и дотера. Још је посеце хвале вредно, што ће на тој слици да похвата ликове многих и многих данас у нас знаменитих особа (као: дра Полита, Мишу Димитријевића, дра Вучетића, дра Станојевића, А. Хаџића, дра Суботића, Миту Поповића, гђу Савку Суботићку, и т. д.) и слике свију народних српских ношња у групи по замисли Бранкова кола. Ми би се радовали, када би чистити сликар могао наћи накладишника, који би слику ту умножио; а зацело би се нашло родољуба Срба, који би њом радо украсили своје домове.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла је ових дана осма свеска књига за народ, што их издаје Матица Српска из задужбине Петра Кољевића. У тој су свесци „Главнија правила о практичном васпитању деце“, што их је по немачком прерадила поштована наша сарадница Милева Симића.

— Под насловом „Правила и именик Матице Српске“ изашла је неки дан из Милетићеве штампарије књига,

САДРЖАЈ: На Тичару. Песма од Војислава. — Под образном. Приповетка. Написала Милева Симића. (Наставак.) — Записи. Од Ј. П. Н. — Цртце угљеном. Од Хенрика Шенкјевича. С пољског превео Рајко. (Наставак.) — Девети дан. Путничка успомена. Од Л. Томановића. (Свршетак.) — Књижевност. Наше књижевне прилике и неприлике. Од Милана Савића. (Свршетак.) — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Лукијану Мушицком. Износи на јавност Миловоје К. Бранковић. X. и XI. — Листићи. Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а прегплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

у којој је саопштен најпре устав Матице Српске, затим словни ред за главну скупштину Матице Српске, па имена чланова и приложника матичиних, почасних чланова и најпосле имена чланова књижевног одељења. Именик је изведен азбучним редом а код сваког стоји назначена и година, које је постао члан Матичин, односно члан књижевног одељења.

— Издањем књижаре Луке Јоџића и друга изашао је „Православни средњи катихизис“, прерађен по катихизису Платонову и попућен, за српске православне ученике и ученице у основној школи, удешено по наставном плану за III. разред.

— У последњој (6. и 7.) свесци „Гусала“ у „књижевном прегледу“ читамо, да је изашла и друга свеска гласовитог романа: „Шта да се ради?“ од Н. Г. Чернишевског, превео с руског Риста Петровић у Смедереву, а штампан у задрузи штампарских радника у Београду на 8-ми, 211. стр., цена 1-50 дина.

— Из „Гусала“ дознајемо, да је у Београду изишло већ читаво коло у 10 свешчица одабраних причаца, које уређује вештак у превођењу белетристичних радова, драматург београдског позоришта и писац шаљивих игара и прича из народног живота, познати Милован Ђ. Глишић. Књижицама тима је општи наслов: „Низ одабраних причаца“, а издаје их Јевта Јовановић-Медедијан, управитељ штампарије напредне странке. Цена је књижици 20 пара или 10 новч., на 16-ни, свака свешчица носи 2 и по до 3 табачића. Има ту и превода и изворних прича. Преведене су причаце од Ермаана Шатријана, францеског романописца ортака, па америчког у свету познатог хумористе Марка Твена, па Француза у нас већ познатог Алфонса Додета, Америчанина Идгара Пу-а, Шведа П. Делина, осим тога с немачког, с руског, с пољског. Изворних прича има Војислав и Милутин Ј. Илић, Драгомир Брзак и Бранислав Нушић. За Војислава и Милутина Илића знају и наши читаоци. А и млади Бр. Нушић зацело им се дотакао срца својим изврним песмама у чистом народном духу, начином севад-лијеким, низом својих песама: „Уз љељеве струне“. Али, — вели рецензент у „Гуслама“, — заслуга овога низа одабраних причаца лежи и у томе, што је са два малена оригинална прилога Мој ђак и Под шатором открила један млад дар за приповетку — Бранислава Нушића.“ Рецензент нас је јако заинтересовао на те новине, приказавши их са још и више похвалних речи. Ми, на жалост, не добијемо ни једне од тих књижица никада до руке.

Исправак. У прошлом броју у чланку: Белешке о „филозофичком иверју“, на стр. 1252. у седмом реду треба реченица да гласи овако: „Та реч сложена није добра, јер у њој други део не постаје од корена или основе, него постоји и као самостална реч, за то је најбоље писати и говорити градеки начелник.“